

6. Lyvanova M. Buty, a ne zdavatysia. Osobystosti. 2014. № 4. S. 18–23.
7. MISTO KhA. Kharkivska Munitsypalna Halereia. URL: <https://shorturl.at/eVVxb> (data zvernennia: 20.05.2025).
8. Ponomarenko M.V. Problemy «velykoi formy» v portretnomu maliarstvi Vitaliia Kulykova. Suchasne mystetstvo: nauk. zb. IPSM NAM Ukrainy. Kyiv : Feniks, 2015. Vyp. XI. S. 193–200.
9. Smyrna L. V. Indyvidualistychna optyka protononkonformizmu ta yii formolohichni transformatsii 1930–1960-kh rokiv. Visnyk Kyiv. nats. un-tu kultury i mystetstv. Serii: Mystetstvoznavstvo. 2020. № 42. S. 56–64.
10. Smyrna L. V. Stolittia nonkonformizmu v ukrainskomu vizualnomu mystetstvi: Monohrafiia / In-t problem suchasnoho mystetstva NAM Ukrainy. Kyiv : Vyd-vo Feniks, 2017. 480 s.: il.
11. Shylo O. V. H. A. Bondarenko – maister proektsiinoho maliunka. Kharkivskiy khudozhno-promyslovyy instytut. Materialy nauk.-metod. konf. prof.-vykl. skladu ta aspirantiv in-tu za pidsumkamy naukovoi roboty v 1996 r. Kharkiv : KhKhPI, 1997. S. 85–87.
12. Shylo O. Hryhorii Antonovych Bondarenko i yoho shkola. Visnyk Khark. derzh. akad. dyzainu i mystetstv. 2021. Vyp. 2. 394 s.

UDC 75 (477) «19-20»

THE FIGURE OF VITALIY KULYKOV IN THE CONTEXT OF THE ARTISTIC CULTURE OF KHARKIV REGION IN THE EARLY 21ST CENTURY

Dmytro BOROVYK – PhD student, Department of Fine Arts, Faculty of Fine Arts, Decorative Arts and Restoration, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

This article explores the artistic and pedagogical work of Kharkiv-based artist Vitaliy Kulykov (1935–2015) in the context of sociocultural transformations that shaped the artistic landscape of the Kharkiv region from the second half of the 20 th to the early 21 st century. A comprehensive approach allowed for the identification of the specifics of his individual style, defined by the terms «geometric montage» and «portrait-mask». It was revealed that Kulykov was not only a prominent representative of the Kharkiv school of painting but also a reformer of art education, who infused structural drawing with features of academic thinking within the framework of the architectural school.

The article is based on an analysis of sources from the last few decades, particularly publications by O. Shtok, V. Nemtsova, M. Ponomarenko, L. Smyrna, D. Klochko, and T. Luhovska, as well as materials from exhibition projects dedicated to Kharkiv art. The author substantiates the view of Kulykov's unique position in Ukrainian visual culture – as an artist who combined constructivism, intellectual reflection, and pedagogical innovation. His contribution to the development of visual resistance in the post-Soviet context and his significance for younger generations of artists are also examined. As a result, it is concluded that Kulykov represents a transitional epoch, whose legacy deserves broad academic attention in both the history of art and contemporary Ukrainian cultural identity.

Key words: Vitaliy Kulykov, Kharkiv school of painting, portrait-mask, post-Soviet art, artistic constructivism.

Стаття надійшла до редакції 4.05.2025
Отримано після доопрацювання 20.05.2025
Прийнято до друку 24.05.2025

УДК 303.446.2-043.5:17.023.36(477+100)

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КОНТЕКСТІ «ІНШОЛОГІЇ» – УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ НАУКОВИЙ КОНТЕКСТ

Альона ДАНИЛОВА – здобувачка освітньо-наукового ступеню,
Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля, Київ
<http://orcid.org/0000-0003-3169-0940>
<http://doi.org/10.35619/ucpmk.50.990>
hellin306@gmail.com

Досліджується феномен міжкультурної взаємодії в контексті іншології як сучасної філософсько-гуманітарної парадигми. Особливу увагу приділено аналізу українського та західного наукових підходів до осмислення «іншого», його ролі у формуванні культурної ідентичності, освітньої політики та суспільного діалогу. Зазначено, що в українському гуманітарному дискурсі поняття іншості активно розробляється в контексті пострадянських трансформацій, національного самовизначення та мультикультурності. Аналізуються праці вітчизняних дослідників (М. Поповича, В. Андрушенка, А. Єрмоленка, В. Суковатої), які інтерпретують Іншого як етичну та соціокультурну категорію, що відіграє ключову роль у гармонізації міжкультурного простору. Окрему увагу приділено впливу іншології на освітню політику: розглянуто західні моделі міжкультурної компетентності (зокрема моделі Д. ДіБенедетто, Д. Дірдорф), а також українські ініціативи з інтеграції принципів іншості у зміст освіти. Підкреслено, що гуманізація освітнього процесу на основі іншологічних підходів сприяє розвитку емпатії, толерантності та здатності до діалогу з представниками інших культур. Проведено порівняльний аналіз українського і західного контекстів іншології, виявлено спільні концептуальні орієнтири (етичне ставлення до Іншого, відкритість до різноманіття) та специфічні національні особливості. У висновках підкреслюється актуальність іншології як інструменту подолання культурних

бар'єрів та засобу формування інклюзивного освітнього простору в умовах глобалізованого світу.

Ключові слова: іншологія, Інший, міжкультурна взаємодія, ідентичність, міжкультурна компетентність, освіта, культурна різноманітність.

У сучасному світі міжкультурна взаємодія набуває дедалі більшого значення, оскільки зростає інтенсивність контактів між представниками різних культур, релігійних, етнічних і соціальних груп. Ці процеси сприяють не лише культурному обміну, а й формуванню нової спільної соціальної реальності, в якій взаєморозуміння, толерантність і відкритість до іншого стають запорукою стабільності та соціального розвитку. Саме тому дедалі актуальнішим стає аналіз взаємодії між культурами з урахуванням інакшості – явища, що має не лише культурне, але й філософсько-світоглядне підґрунтя. У цьому контексті особливе значення має концепція *іншології* – міждисциплінарного наукового підходу, що досліджує феномени «іншого» як суб'єкта і як культурного знака.

Ключовими поняттями дослідження є «*міжкультурна взаємодія*» – процес обміну смислами, цінностями, нормами між представниками різних культур, що відбувається у різноманітних контекстах (освітньому, соціальному, професійному, побутовому тощо), та «*іншологія*» – наука про «іншого», яка аналізує процеси ідентифікації, відчуження, прийняття і відторгнення, пов'язані зі сприйняттям і взаємодією з культурною інакшістю [12, 22, 5].

Із позицій іншології, міжкультурна взаємодія – це не лише передача інформації між культурами, а й процес розуміння «іншого» як повноцінного суб'єкта з власною унікальністю. Е. Левінас підкреслював, що «інший» не є об'єктом пізнання, а виступає викликом до етичної відповідальності та рефлексії [12]. У західній науковій думці це знайшло відображення в працях Е. Саїда («Орієнталізм»), де образ «іншого» розглядається як конструйований дискурсивний феномен [22], та в концепції Х. Бхабхи про «третій простір», де формуються нові гібридні ідентичності [5].

Актуальність вивчення цієї проблематики невинно зростає у зв'язку з глобальними викликами сучасності: активізацією міграційних потоків, трансформацією національних ідентичностей, необхідністю формування *міжкультурної компетентності* як важливої складової освіти, дипломатії, бізнесу та соціальної політики. Відповідно до концепції М. Беннетта, міжкультурна компетентність передбачає здатність до емпатичного розуміння Іншого та вміння діяти ефективно в умовах культурної різноманітності [38].

В українському контексті ці питання набувають особливої актуальності, з огляду на багатонаціональний склад населення, зростаючу кількість іноземних студентів та трудових мігрантів, а також виклики, пов'язані з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб та представників інших культурних спільнот у єдине соціокультурне поле. Українські дослідники, як от: І. Суслова; С. Мельниченко, І. Литвиненко зосереджують увагу на розвитку толерантності, формуванні міжкультурної компетентності в освіті, та подоланні стереотипів у спілкуванні з Іншим [31, 16, 15].

Сучасна українська наукова думка також усе частіше звертається до іншологічної оптики, зокрема в межах філософії, соціології, культурології та педагогіки. Дослідники наголошують на потребі формування етичної чутливості до інакшості, розвитку критичного мислення щодо стереотипів та етноцентризму, а також створенні інклюзивного середовища для всіх учасників міжкультурного діалогу. Вивчення міжкультурної взаємодії в контексті іншології дає змогу вийти за межі утилітарного підходу до інтеграції культур та зосередитися на глибших ціннісних, етичних та філософських аспектах сприйняття Іншого. Такий підхід не лише сприяє ефективнішій адаптації іноземців, а й формує основи для гармонійного співіснування у полікультурному суспільстві.

Основні підходи та концепції «іншології» в закордонній науці «Іншологія» як міждисциплінарна галузь знань сформувалась на перетині філософії, культурології, антропології, соціології, лінгвістики та психології. Її головним завданням є дослідження феномену «іншого» – не як чогось «чужого», а невід'ємної частини соціальної та культурної реальності, яка формує ідентичність, структурує сприйняття та впливає на характер міжкультурної взаємодії. Згідно з сучасним науковим дискурсом, розуміння «іншого» лежить в основі формування міжкультурної компетентності, етичної свідомості та здатності до конструктивного діалогу між культурами.

У зарубіжній науці «іншологія» розглядається не лише як теоретична концепція, а практичний інструмент для аналізу та подолання міжкультурних бар'єрів, асиметрії, упереджень, стереотипів та конфліктів. В основі «іншології» лежить усвідомлення глибинної цінності культурної «інакшості», визнання суб'єктності Іншого та відкритість до різноманіття.

Поняття «інший» (фр. *l'Autre*, англ. *the Other*) увійшло до наукового обігу завдяки філософам ХХ століття. Еммануїл Левінас, один із засновників філософської іншології, розглядає Іншого не як об'єкт пізнання, а етичний виклик для суб'єкта: «"інший" – це не об'єкт, а виклик моїй

відповідальності» [13]. У цьому контексті взаємодія з Іншим вимагає не домінування чи асиміляції, а прийняття, поваги та співпереживання.

Поль Рікер у своїх роботах акцентував увагу на процесі розуміння Іншого як ключової умови формування культурної ідентичності: пізнаючи Іншого, глибше пізнаємо себе [21]. *Ж.-П. Сартр* вводить Іншого в контекст екзистенціалізму як дзеркало, що відображає наше «Я», через яке усвідомлюємо власну свободу й обмеження [23].

У зарубіжному науковому дискурсі виокремлюються основні підходи до вивчення феномена «іншого».

Феноменологічний підхід зосереджується на суб'єктивному досвіді взаємодії з «іншим». Він вивчає як індивід сприймає «іншого» через власний життєвий досвід, як формуються стереотипи, упередження, або навпаки – емпатія та солідарність. Саме цей підхід розроблявся у працях Е. Левінаса, Е. Гуссерля, М. Мерло-Понті [14, 9, 17].

Когнітивно-комунікативний підхід аналізує структури мислення, мовлення та поведінки в міжкультурному середовищі. Він вивчає культурні моделі комунікації, механізми інтерпретації смислів та шляхи подолання комунікативних бар'єрів. У цьому контексті значущим є внесок таких дослідників як:

- Едвард Холл, який запровадив поняття *висококонтекстної* та *низькоконтекстної* культури, що визначають рівень вираженості смислів у комунікації [42];

- Герт Гофстеде, відомий завдяки своїм «вимірам культури» (power distance, individualism vs. collectivism, uncertainty avoidance, masculinity vs. femininity, long-term vs. short-term orientation, indulgence vs. restraint), які використовуються для порівняння культур із позицій соціальних норм, цінностей і моделей поведінки в організаціях та суспільствах [44];

- Мілтон Беннетт, який створив модель розвитку міжкультурної чутливості (DMIS) [38].

Критичний підхід звертає увагу на структури влади, дискримінацію, етноцентризм та культурну гегемонію. Він досліджує як образ Іншого конструюється в колоніальному, постколоніальному та медійному дискурсах. Цей напрям яскраво представлений у працях:

- Едварда Саїда (*Орієнталізм*), де автор показує як Захід створював образ «Сходу» як Іншого з метою домінування [22];

- Хомі Бхабхи, який запропонував концепцію «третіх просторів» – зон перетину культур, де формуються нові гібридні ідентичності [6].

Постструктуралістський підхід (М. Фуко, Ж. Дерріда) деконструє уявлення про фіксовану ідентичність і показує як інший є результатом дискурсивного конструювання. Інше, таким чином, не існує як об'єктивна реальність, а лише в системі знаків і відношень.

Дослідження міжкультурної взаємодії у закордонному науковому контексті охоплює широкий спектр теорій, концепцій та емпіричних підходів, що виникли у відповідь на виклики глобалізації, інтенсивної міграції, зростання міжнародної мобільності та комунікації. Міжкультурна взаємодія вивчається як складний і динамічний процес обміну, взаємного впливу, адаптації, а іноді й конфлікту між представниками різних культурних систем. Серед головних акцентів – вивчення культурних бар'єрів, комунікативних стратегій, моделей адаптації, культурної чутливості та міжкультурної компетентності.

Серед основних дослідників культурних відмінностей варто відзначити: *Едвард Т. Холл*, який запровадив поділ культур на *висококонтекстні* та *низькоконтекстні* [7]. У висококонтекстних культурах (наприклад, японській чи арабській) значна частина інформації передається невербально або через контекст, тоді як у низькоконтекстних (наприклад, німецькій чи американській) основна інформація подається чітко та вербально. Едвард Т. Холл наголошував, що відмінності у способах передачі інформації можуть бути джерелом непорозуміння у міжкультурній комунікації.

Герт Гофстеде здійснив масштабне дослідження культурних вимірів, визначивши шість ключових параметрів: дистанція влади, індивідуалізм проти колективізму, маскуліність/фемінність, уникнення невизначеності, довгострокова орієнтація та потурання/стриманість [44]. Його дослідження, засновані на аналізі співробітників компанії IBM у понад 70 країнах, надали теоретичну базу для порівняння культур і виявлення закономірностей у поведінці людей у міжкультурному середовищі.

Рут Бенедикт у своїй праці «Patterns of Culture» описала культури як «цілісні шаблони» або «конфігурації», які визначають норми поведінки, цінності та емоційні реакції їхніх носіїв [37]. Вона підкреслювала, що не існує «вищих» чи «нижчих» культур – усі вони мають право на існування і мають бути зрозумілими у своїй унікальності.

Сучасні напрями досліджень міжкультурної взаємодії включають:

- аналіз міжкультурних конфліктів та стратегій їх вирішення, що ґрунтуються на розумінні культурних моделей поведінки, систем цінностей та стилів комунікації [47];

- вивчення впливу глобалізації на культурну ідентичність, зокрема концепції «гібридної

ідентичності» (Homi Bhabha), транснаціоналізму, кроскультурної мобільності [6];

- формування міжкультурної компетентності – здатності людини ефективно й етично взаємодіяти з представниками інших культур, що передбачає не лише знання про іншу культуру, а й рефлексію власної культурної позиції [40];

- прикладне дослідження міжкультурної комунікації у сферах бізнесу, освіти, охорони здоров'я, туризму, де культурна несумісність може призводити до комунікативних збоїв або конфліктів.

Незважаючи на багатство теоретичних моделей, існує низка труднощів у дослідженні міжкультурної взаємодії:

- *стереотипізація та редукціонізм* – узагальнення поведінкових характеристик цілих народів, що може призводити до спрощення культурного аналізу [41];

- *методологічні проблеми* – труднощі у створенні універсальних моделей, які були б релевантними для всіх культур через їхню гетерогенність;

- *етичні виклики* – ризик нав'язування норм домінуючої культури, нехтування особливостями локальних контекстів.

Емпіричні дослідження підтверджують важливість міжкультурної компетентності в різних соціальних та професійних контекстах:

- дослідження впливу культурних вимірів Г. Гофстеде на стиль управління в міжнародних компаніях показали, що, наприклад, в умовах високої дистанції влади працівники очікують авторитарного стилю керівництва, тоді як в індивідуалістичних культурах – демократичного [43];

- аналіз міжкультурних конфліктів у міжнародних організаціях засвідчив, що до 70% помилок у транснаціональних командах пов'язані не зі змістом рішень, а з різницею у стилі комунікації [45];

- дослідження адаптації іноземних студентів підтверджують, що успішна адаптація на пряму залежить від рівня міжкультурної компетентності, соціальної підтримки, а також володіння мовою країни перебування [34].

У контексті сучасних соціокультурних трансформацій та зростання міжкультурних контактів Україна дедалі активніше залучається до глобального діалогу щодо формування міжкультурної компетентності та гармонізації міжкультурної взаємодії. Українські дослідники зосереджуються на вивченні особливостей міжкультурного спілкування, культурної ідентичності, процесів адаптації іноземців до українського культурного середовища, а також на теоретичному осмисленні концепту «іншого» у вітчизняному філософському та соціогуманітарному дискурсі.

Теоретичні засади українських досліджень міжкультурної взаємодії

Серед ключових напрямів вітчизняних наукових пошуків – проблематика культурної ідентичності, етнокультурної толерантності, міжетнічної комунікації, полікультурної освіти, а також теорія діалогу культур. Українські вчені, зокрема О. Гриценко [8], О. Сидоренко [26], Л. Беккер [3], розглядають міжкультурну комунікацію як інструмент порозуміння між представниками різних культур, що дозволяє долати упередження, стереотипи й етноцентризм.

Так, О. Сидоренко вказує на необхідність формування в українському суспільстві «культури міжкультурної комунікації», яка б ґрунтувалася на повазі до культурного різноманіття та визнанні цінності «іншості» як такої [25].

Л. Беккер акцентує увагу на тому, що міжкультурна взаємодія вимагає глибокого розуміння когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів комунікації, а отже – інтеграції міждисциплінарного підходу у вивченні даного явища [4].

Поняття «іншого» в українській гуманітарній думці отримало глибоке філософське осмислення. У працях М. Поповича [20], В. Андрущенко [1], В. Єрмоленка [11] «інший» постає як етична категорія, що вимагає відповідального ставлення, відкритості до діалогу та визнання культурного плюралізму.

В. Єрмоленко наголошує, що сучасне українське суспільство потребує переосмислення свого ставлення до культурної «інакшості» не як до загрози, а як до можливості для розвитку, взаємозбагачення і формування нової ідентичності, відкритої до глобального світу [11].

Важливий внесок у розвиток «іншології» в Україні зробила В. Суковата [27-30]. У своїх працях вона досліджує образ «іншого» в пострадянській культурі, зокрема в контексті гендерної ідентичності та соціокультурних трансформацій. Наприклад, у статті «Смерть як Інший у візуальних нараціях постмодерну» [30]. В. Суковата розкриває як у культурній свідомості постмодерну формується уявлення про «Іншого» через візуальні образи, що поєднують символічні та емоційно-екзистенційні смисли. Вона підкреслює, що ці візуальні наративи не лише репрезентують інакшість, а й сприяють формуванню нової етики сприйняття, де «Інший» постає як маркер культурної неоднорідності, межовості та виклику нормам [30].

Крім того, у розвідці, присвяченій осмисленню жіночої ідентичності, В. Суковата аналізує як у філософських і релігійних утопіях жіноче начало постає як «інакше» щодо усталених патріархальних конструкцій влади та суспільного порядку. Авторка вказує, що жінка у таких дискурсах часто маргіналізується або ідеалізується і саме ця подвійність є ключовою для розуміння структурованості «іншості» у традиційному мисленні [27].

Окрему увагу приділено дослідженню процесів адаптації іноземних студентів до українського культурного та освітнього середовища. Зокрема, у працях О. Серової, О. Пономарьова, І. Шевченко зазначається, що основними труднощами адаптації є мовний бар'єр, відмінності у стилях викладання, а також психологічна дезадаптація через відчуття культурної ізоляції.

Водночас підкреслюється важливість розвитку міжкультурної чутливості викладачів та створення в університетському середовищі простору, сприятливого для інтеграції і культурного діалогу.

Сучасна українська педагогіка та соціологія активно інтегрує поняття міжкультурної взаємодії у практику формування громадянської освіти, міжкультурної компетентності, а також у підготовку державних службовців та працівників освітньої сфери. Розробляються програми, спрямовані на розвиток толерантності, антирозпізнавальних навичок, деконструкції культурних упереджень (наприклад, курс «Культура і комунікація» у закладах вищої освіти).

У сучасному світі, де мультикультурність стає повсякденною реальністю, освіта має бути не лише засобом передачі знань, а й інструментом формування особистості, здатної до міжкультурного діалогу, поваги до різноманіття та прийняття «Іншого». Саме іншологія – як філософсько-гуманітарна концепція – відіграє ключову роль у трансформації освітньої політики відповідно до нових соціокультурних викликів.

Ідеї іншології, закладені у філософії Е. Левінаса, Ж.-П. Сартра, П. Рікера, пропонують нове бачення освіти – як простору зустрічі з Іншим, де індивід не лише пізнає світ, а й формується у відповідальності за Іншого [22]. Цей підхід змінює фокус з авторитарної трансляції знань до відкритого діалогу, поваги до «іншості» та суб'єктності кожного учасника освітнього процесу.

У західній освітній практиці концепт міжкультурної компетентності вже давно інтегрований в навчальні програми. Наприклад, за моделлю Д. ДіБенедетто та М. Хаммерса, міжкультурна компетентність включає когнітивні, афективні та поведінкові компоненти: знання про інші культури, емпатію, толерантність, адаптивність, здатність до ефективної міжкультурної комунікації [39].

В українському контексті, як зазначає В. Суковата, «іншологія повинна бути інтегрована в освітню політику як етична рамка, що сприяє формуванню культури миру, недискримінації та плюралізму» [29]. Це передбачає модернізацію навчальних програм, підготовку педагогів до роботи у полікультурному середовищі та створення освітнього простору, де визнається цінність «іншості».

У деяких українських ЗВО вже реалізуються програми з міжкультурної освіти, зокрема курси з тем: «Культура і комунікація», «Етика міжкультурного діалогу», «Глобалізація і культурна ідентичність». У документах МОН України, зокрема у «Концепції громадянської освіти», наголошується на необхідності виховання толерантності, відкритості, поваги до прав людини – що перегукується з принципами демократичної участі, соціальної справедливості, прав людини, недискримінації та культурного плюралізму [18].

Порівняльний аналіз українського та західного контекстів «іншології» та міжкультурної взаємодії

Незважаючи на спільність основних цінностей та підходів до розуміння феномену «Іншого» та міжкультурної взаємодії в українському та західному науковому дискурсі – повага до культурного розмаїття, розвиток толерантності, діалогічність міжкультурних стосунків – ці підходи мають як спільні риси, так і концептуальні відмінності.

Західна наукова традиція розглядає «Іншого» переважно крізь призму філософської етики (Е. Левінас, Ж.-П. Сартр), постколоніального аналізу (Е. Саїд), культурної антропології (К. Гірц), а також міжкультурної комунікації (Е. Т. Холл, Г. Гофстеде). В межах цих підходів іншологія формується як складова постмодерного гуманітарного знання, яка висвітлює проблему влади, ідентичності, суб'єктивності та соціального конструювання «іншого» [23, 12, 22].

Українська академічна думка, хоча й значною мірою інтегрує здобутки західної іншології, пропонує власні інтерпретації, пов'язані з історичним контекстом трансформації національної ідентичності, пострадянськими викликами мультикультурності та розвитком громадянського суспільства. Наприклад, В. Суковата у своїх дослідженнях акцентує увагу на іншості як детермінанті соціального буття, вказуючи на те, що у міжкультурній взаємодії формується не лише нова комунікативна реальність, а й оновлена ціннісна структура особистості [28].

У західному дискурсі іншологія часто має критичний або постструктуралістський характер, орієнтований на деконструкцію культурних норм, аналіз влади й ідеології (М. Фуко, Ж. Дерріда, Х.

Бабха). Західна традиція активно використовує кейс-стаді, якісні методи, нарративний аналіз, що дозволяє глибше розкрити досвід Іншого в різних соціальних умовах [6, 32, 10].

Українські дослідження здебільшого тяжіють до нормативно-гуманістичних та педагогічно-орієнтованих моделей, де «інший» постає як об'єкт діалогу, освіти, виховання і громадянської інтеграції. Наприклад, у працях О. Сидоренко, Л. Беккер, В. Андрущенко простежується тенденція до морально-етичного осмислення «іншого» як виклику культурній компетентності, а не лише як об'єкта критичного аналізу [26, 3, 2].

На Заході міжкультурна освіта зосереджена на критичному мисленні, деколонізації знань та формуванні глобальної громадянської свідомості. Особливу увагу приділяють розбудові програм diversity & inclusion, інтеграції мігрантів та мультикультурному менеджменту. Наприклад, у Великобританії та Канаді активно впроваджуються освітні моделі, що включають компоненти критичної педагогіки та культури антидискримінації [36, 46].

В Україні міжкультурна освіта перебуває на стадії інституційного становлення. Вона зосереджена на інтеграції іноземних студентів, формуванні міжкультурної толерантності та розвитку громадянської ідентичності в умовах поліетнічного суспільства. Практичні розробки вітчизняних науковців орієнтовані на виховання емпатії, антиксенофобських настанов та навичок діалогу – про що свідчать публікації О. Серової, О. Пономарьова, І. Шевченко [24, 19, 33].

На міжнародному рівні іншологічні підходи інтегруються через освітні стратегії ЮНЕСКО щодо «громадянства світу» (global citizenship education), що базуються на принципах поваги до прав людини, міжкультурного діалогу та етичної відповідальності [48]. Так, у навчальних програмах Німеччини, Канади, Швеції активно реалізуються курси з міжкультурної чутливості, етики спілкування, розв'язання конфліктів та плюралізму. Наприклад, у Канаді в рамках політики «inclusive education» запроваджено обов'язкові модулі з «етики розмаїття» у підготовці педагогічних кадрів [35].

Висновок. Проведений аналіз засвідчив, що міжкультурна взаємодія та концепт іншості (іншологія) відіграють дедалі важливішу роль у сучасному соціокультурному та освітньому дискурсах як на Заході, так і в Україні. Західна наукова традиція зосереджується на практичному вимірі міжкультурної компетентності, інтегруючи її в освітні політики через інклюзивні навчальні програми, педагогіку емпатії та принципи глобального громадянства. Водночас український контекст демонструє поступове теоретичне та прикладне освоєння цих підходів, зокрема через філософське осмислення іншості та впровадження міжкультурної освіти у формальну та неформальну освітню практику.

Іншологія, як міждисциплінарна гуманітарна парадигма, дозволяє подолати етноцентризм, стереотипи та культурну замкнутість, створюючи умови для формування толерантного, відкритого, етично орієнтованого суспільства. Її інтеграція в освітню політику постає не лише як філософська перспектива, але і як практична необхідність в умовах зростаючого культурного різноманіття.

Українська освіта, реагуючи на ці виклики, має потенціал для розвитку інноваційної гуманістичної парадигми, в основі якої – визнання цінності іншості, діалогічність, культурна рефлексія та готовність до спільного майбутнього. Подальша модернізація освітніх програм, підготовка міжкультурно компетентних педагогів та інституційна підтримка інтеркультурного діалогу є критично важливими кроками на цьому шляху.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. П. Людина, освіта, соціум: у 3 т. Т. 1: Філософія освіти. Київ : Твім інтер, 2006. 368 с.
2. Андрущенко В. П. Філософія для освітян. Київ : Знання України, 2015. 543 с.
3. Беккер Л. В. Міжкультурна комунікація як чинник формування толерантності в полікультурному суспільстві. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2021. № 85. С. 34–40.
4. Беккер Л. Міжкультурна комунікація: когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 84 (3). С. 112–118.
5. Бхабха Г. На порогах культури: постколоніальне письмо / пер. з англ. Л. Шевченко. Харків : Вид-во Темпора, 2020. 392 с.
6. Бхабха Х. Місце культури / пер. з англ. О. Тетянич. Київ : Темпора, 2020. 448 с. (Оригінал: Bhabha, H. K. *The Location of Culture*. London: Routledge, 1994).
7. Галл Е. За межами культури / пер. з англ. О. Замойської. Київ : Ніка-Центр, 2003. 256 с. (Серія «Культурна антропологія»).
8. Гриценко О. Культурна ідентичність у глобалізованому світі: виклики для України. *Наук. зап. НаУКМА. «Культурологія»*. 2017. Т. 194. С. 42–48.
9. Гуссерль Е. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. із нім. В. Лісового. Київ : Юніверс, 2001. 198 с.
10. Дерріда Ж. Письмо й відмінність / пер. з фр. Т. Ткач. Київ : Основи, 2001. 384 с.
11. Єрмоленко В. Український філософ про пошук власних точок гравітації, майбутнє української

- інтелектуальної культури, російську пропаганду всередині країни та очікування від XXI століття [Електронний ресурс]. *The Ukrainians*. 30 лип. 2020. Режим доступу: [https:// theukrainians.org/volodymyr-yermolenko/](https://theukrainians.org/volodymyr-yermolenko/)
12. Левінас Е. Інакше, ніж бути, або по той бік сутності / пер. із фр. О. Каганця. Львів : Кальварія, 1998. 280 с.
13. Левінас Е. Інший і Інше: *Статті, есе, інтерв'ю*. Пер. із фр. В. Табачковського. Київ : Дух і Літера, 1998.
14. Левінас Е. Між нами: Спроба філософії іншого / пер. із фр. О. Кандель. Київ : Дух і літера, 2000. 232 с.
15. Литвиненко І. С. Культурна ідентичність і толерантність у контексті освіти: український досвід. *Гуманітарний вісник*. 2021. № 47. С. 142–148.
16. Мельниченко С. І. Міжкультурна комунікація у вищій школі України: сучасні виклики і перспективи розвитку. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 5 (72). С. 87–92.
17. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / пер. із фр. В. Лісового. Київ : Дух і літера, 2003. 542 с.
18. Міністерство освіти і науки України. Концепція громадянської освіти в Україні. Київ, 2018. 28 с. Режим доступу: [https:// mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/02122018/ konczepczija-gromadyanskoyi-osviti.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/02122018/konczepczija-gromadyanskoyi-osviti.pdf)
19. Пономарьов О. М. Формування міжкультурної толерантності студентської молоді у процесі навчання. *Гуманітарний вісник Запорізь. держ. інженер. акад.*, 2019. Вип. 78. С. 92–99.
20. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 1999. 728 с.
21. Рікер П. Себе як інший / пер. з фр. О. Кисельова. Київ : Дух і Літера, 2005. Режим доступу: <https://duh-i-litera.com/book/sebe-yak-inshyy/>
22. Саїд Е. В. Орієнталізм / пер. з англ. Л. Герасимчука. Київ : Основи, 2001. 448 с.
23. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: *Нарис феноменологічної онтології* / пер. із фр. В. Лях, П. Тарашук. Київ : Вид-во С. Павличко «Основи», 2001. 854 с.
24. Серова О. В. Міжкультурна освіта як чинник розвитку громадянської ідентичності молоді в полікультурному суспільстві. *Педагогічний альм*. 2020. № 45. С. 138–143.
25. Сидоренко О. В. Культура міжкультурної комунікації в українському суспільстві: виклики та перспективи. *Інформація та соціальні комунікації сучасного світу: тренди глобалізації*. Зб. матеріалів міжнар. круглого столу (Київ, 12 трав. 2021 р.) / уклад. О. М. Шеремета, Н. А. Дубовик. Київ : Держ. ун-т телекомунікацій, 2021. С. 45–49.
26. Сидоренко О. Г. Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2017. 256 с.
27. Суковата В. А. Жінка як Інший у філософській та релігійній утопії: суспільство і влада. *Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ, 2023. С. 21–30.
28. Суковата В. А. Інший як соціокультурний феномен: міждисциплінарний дискурс. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 252 с.
29. Суковата В. А. Іншологія як освітній виклик: етичні виміри культурної взаємодії. *Проблеми сучасної освіти*. 2021. № 3. С. 42–48.
30. Суковата В. А. Смерть як «Інший» у візуальних нараціях постмодерну. *Філософська думка*. 2003. № 2. С. 36–50.
31. Суслова І. М. Формування міжкультурної компетентності як чинник толерантного світогляду студентської молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 8 (72). С. 192–198.
32. Фуко М. Археологія знання / пер. із фр. С. Міцкевича. Київ : Юніверс, 2003. 288 с. (Альтернатива англійській публікації 1980 року: Foucault, M. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*, 1972–1977. New York : Pantheon, 1980).
33. Шевченко І. В. Соціально-педагогічні аспекти міжкультурної взаємодії в освітньому середовищі України. *Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 4 (2). С. 123–127.
34. Andrade M. S. *International students in English-speaking universities: Adjustment factors*. Journal of Research in International Education, 2006.
35. Banks J. A. *Diversity and Citizenship Education : Global Perspectives*. San Francisco: Jossey-Bass, 2009. 320 p
36. Banks J. A. *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*. 5-е вид. Boston : Allyn & Bacon, 2006. 384 с.
37. Benedict R. *Patterns of Culture*. Boston : Houghton Mifflin Company, 1934. 290 p.
38. Bennett M. J. *Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings*. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1993. 215 p.
39. Deardorff D. K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10 (3). P. 241–266.
40. Deardorff D. K. The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 2006. Vol. 10 (3). P. 241–266.
41. Gudykunst W. B., Kim Y. Y. *Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. 4 th ed. New York : McGraw-Hill, 2003. 432 p.
42. Hall E. T. *Beyond Culture* [Електронний ресурс]. New York : Anchor Books, 1976. Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/462116395/Hall-Edward-T-Beyond-Culture-pdf>
43. Hofstede Insights. Country Comparison Hofstede Insights. 2022. Режим доступу: <https://www.hofstede-insights.com>.
44. Hofstede G. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations* [Електронний ресурс]. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001. Режим доступу:

<https://archive.org/details/CulturesConsequencesHofstede/page/n1>

45. Meyer E. *The Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business*. New York : PublicAffairs, 2014. 288 p.

46. Nieto S., Bode, P. *Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education*. 7-е вид. Boston : Pearson, 2018. 560 с.

47. Ting-Toomey, S. *Communicating Across Cultures*. New York : The Guilford Press, 1999. 320 p.

48. UNESCO. *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris : UNESCO, 2015. – 62 p. – Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>

Reference

1. Andrushchenko V. P. *Liudyna, osvita, sotsium: u 3 t. T. 1: Filosofiia osvity*. Kyiv : Tvim inter, 2006. 368 s.
2. Andrushchenko V. P. *Filosofiia dlia osvitan*. Kyiv : Znannia Ukrainy, 2015. 543 s.
3. Bekker L. V. *Mizhkulturna komunikatsiia yak chynnyk formuvannia tolerantnosti v polikulturnomu suspilstvi*. Humanitarnyi visnyk ZDIA. 2021. № 85. S. 34–40.
4. Bekker L. *Mizhkulturna komunikatsiia: kohnityvni, emotsiini ta povedinkovi aspekty*. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 2025. № 84 (3). S. 112–118.
5. Bkhabkha H. *Na porohakh kultury: postkolonialne pysmo / per. z anhl. L. Shevchenko*. Kharkiv : Vyd-vo Tempora, 2020. 392 s.
6. Bkhabkha Kh. *Mistse kultury / per. z anhl. O. Tetianych*. Kyiv : Tempora, 2020. 448 s. (Oryhinal: Bhabha, H. K. *The Location of Culture*. London: Routledge, 1994).
7. Hall E. *Za mezhamy kultury / per. z anhl. O. Zamoiskoi*. Kyiv : Nika-Tsentr, 2003. 256 s. (Seriiia «Kulturna antropolohiia»).
8. Hrytsenko O. *Kulturna identychnist u hlobalizovanomu sviti: vyklyky dlia Ukrainy*. Nauk. zap. NaUKMA. «Kulturolohiia». 2017. T. 194. S. 42–48.
9. Husserl E. *Kartezianski medytatsii. Vstup do fenomenolohii / per. iz nim. V. Lisovoho*. Kyiv : Yunivers, 2001. 198 s.
10. Derrida Zh. *Pysmo y vidminnist / per. z fr. T. Tkach*. Kyiv : Osnovy, 2001. 384 s.
11. Yermolenko V. *Ukrainskyi filosof pro poshuk vlasnykh tochok hravitatsii, maibutnie ukrainskoi intelektualnoi kultury, rosiisku propahandu vsередyni krainy ta ochikuvannia vid KhKhI stolittia [Elektronnyi resurs]*. The Ukrainians. 30 lyp. 2020. Rezhym dostup: <https://theukrainians.org/volodymyr-yermolenko/>
12. Levinas E. *Inakshe, nizh buty, abo po toi bik sutnosti / per. iz fr. O. Kahantsia*. Lviv : Kalvariia, 1998. 280 s.
13. Levinas E. *Inshyi i Inshe: Statti, ese, interviiu*. Per. iz fr. V. Tabachkovskoho. Kyiv : Dukh i Litera, 1998.
14. Levinas E. *Mizh namy: Sproba filosofii inshoho / per. iz fr. O. Kandel*. Kyiv : Dukh i litera, 2000. 232 s.
15. Lytvynenko I. S. *Kulturna identychnist i tolerantnist u konteksti osvity: ukrainskyi dosvid*. Humanitarnyi visnyk. 2021. № 47. S. 142–148.
16. Melnychenko S. I. *Mizhkulturna komunikatsiia u vyshchii shkoli Ukrainy: suchasni vyklyky i perspektyvy rozvytku. Osvita i rozvytok obdarovanoi osobystosti*. 2019. № 5 (72). S. 87–92.
17. Merlo-Ponti M. *Fenomenolohiia spryiniattia / per. iz fr. V. Lisovoho*. Kyiv : Dukh i litera, 2003. 542 s.
18. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Kontseptsiiia hromadianskoi osvity v Ukraini*. Kyiv, 2018. 28 s. Rezhym dostup: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/02122018/konczepczya-gromadyanskoyi-osviti.pdf>
19. Ponomarov O. M. *Formuvannia mizhkulturnoi tolerantnosti studentskoi molodi u protsesi navchannia*. Humanitarnyi visnyk Zaporiz. derzh. inzhener. akad., 2019. Vyp. 78. S. 92–99.
20. Popovych M. V. *Narys istorii kultury Ukrainy*. Kyiv : ArtEk, 1999. 728 s.
21. Riker P. *Sebe yak inshyi / per. z fr. O. Kyselova*. Kyiv : Dukh i Litera, 2005. Rezhym dostup: <https://duh-i-litera.com/book/sebe-yak-inshyi/>
22. Said E. V. *Oriientalizm / per. z anhl. L. Herasymchuka*. Kyiv : Osnovy, 2001. 448 s.
23. Sartr Zh.-P. *Buttia i nishcho: Narys fenomenolohichnoi ontolohii / per. iz fr. V. Liakh, P. Tarashchuk*. Kyiv : Vyd-vo S. Pavlychko «Osnovy», 2001. 854 s.
24. Sierova O. V. *Mizhkulturna osvita yak chynnyk rozvytku hromadianskoi identychnosti molodi v polikulturnomu suspilstvi*. Pedagogichnyi alm. 2020. № 45. S. 138–143.
25. Sydorenko O. V. *Kultura mizhkulturnoi komunikatsii v ukrainskomu suspilstvi: vyklyky ta perspektyvy. Informatsiia ta sotsialni komunikatsii suchasnoho svitu: trendy hlobalizatsii*. Zb. materialiv mizhnar. kruhloho stolu (Kyiv, 12 trav. 2021 r.) / uklad. O. M. Sheremeta, N. A. Dubovyk. Kyiv : Derzh. un-t telekomunikatsii, 2021. S. 45–49.
26. Sydorenko O. H. *Mizhkulturna komunikatsiia: navch. posib*. Kyiv : Tsentr uchbovoi lit., 2017. 256 s.
27. Sukovata V. A. *Zhinka yak Inshyi u filosofskii ta relihiinii utopii: suspilstvo i vlada*. Materialy II Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv, 2023. S. 21–30.
28. Sukovata V. A. *Inshyi yak sotsiokulturnyi fenomen: mizhdystyplinarnyi dyskurs*. Kharkiv : KhNU im. V. N. Karazina, 2019. 252 s.
29. Sukovata V. A. *Insholohiia yak osvitnii vyklyk: etychni vymiry kulturnoi vzaiemodii*. Problemy suchasnoi osvity. 2021. № 3. S. 42–48.
30. Sukovata V. A. *Smert yak «Inshyi» u vizualnykh naratsiiakh postmodernu*. Filosofska dumka. 2003. № 2. S. 36–50.
31. Suslova I. M. *Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti yak chynnyk tolerantnoho svitohliadu studentskoi molodi*. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2017. № 8 (72). S. 192–198.
32. Fuko M. *Arkheolohiia znannia / per. iz fr. S. Mitskevycha*. Kyiv : Yunivers, 2003. 288 s. (Alternatyva

anhliiskii publikatsii 1980 roku: Foucault, M. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977. New York : Pantheon, 1980).

33. Shevchenko I. V. Sotsialno-pedahohichni aspekty mizhkulturnoi vzaiemodii v osvithnomu seredovyschi Ukrainy. Nauk. visnyk Kherson. derzh. un-tu. Seriya: Pedahohichni nauky. 2021. Vyp. 4 (2). S. 123–127.

34. Andrade M. S. International students in English-speaking universities: Adjustment factors. Journal of Research in International Education, 2006.

35. Banks J. A. Diversity and Citizenship Education : Global Perspectives. San Francisco: Jossey-Bass, 2009. 320 p

36. Banks J. A. Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching. 5-e vyd. Boston : Allyn & Bacon, 2006. 384 s.

37. Benedict R. Patterns of Culture. Boston : Houghton Mifflin Company, 1934. 290 p.

38. Bennett M. J. Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1993. 215 p.

39. Deardorff D. K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. Journal of Studies in International Education. 2006. Vol. 10 (3). P. 241–266.

40. Deardorff D. K. The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. Journal of Studies in International Education, 2006. Vol. 10 (3). R. 241–266.

41. Gudykunst W. B., Kim Y. Y. Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication. 4th ed. New York : McGraw-Hill, 2003. 432 p.

42. Hall E. T. Beyond Culture [Elektronnyi resurs]. New York : Anchor Books, 1976. Rezhym dostupu: <https://www.scribd.com/document/462116395/Hall-Edward-T-Beyond-Culture-pdf>

43. Hofstede Insights. Country Comparison Hofstede Insights. 2022. Rezhym dostupu: <https://www.hofstede-insights.com>.

44. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations [Elektronnyi resurs]. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001. Rezhym dostupu: <https://archive.org/details/CulturesConsequencesHofstede/page/n1>

45. Meyer E. The Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business. New York : PublicAffairs, 2014. 288 p.

46. Nieto S., Bode, P. Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education. 7-e vyd. Boston : Pearson, 2018. 560 s.

47. Ting-Toomey, S. Communicating Across Cultures. New York : The Guilford Press, 1999. 320 p.

48. UNESCO. Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. Paris : UNESCO, 2015. – 62 p. – Rezhym dostupu: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>

UDC 303.446.2-043.5:17.023.36(477+100)

**RESEARCH ON INTERCULTURAL INTERACTION IN THE CONTEXT OF «OTHERNESS STUDIES» :
UKRAINIAN AND INTERNATIONAL ACADEMIC PERSPECTIVES**

Alona DANILOVA – PhD student, Volodymyr Dahl
East Ukrainian National University

The article explores the phenomenon of intercultural interaction within the framework of Otherness studies as a contemporary philosophical and humanitarian paradigm. Special attention is given to the analysis of both Ukrainian and Western scholarly approaches to the concept of the «Other», focusing on its role in shaping cultural identity, educational policy, and social dialogue. The paper emphasizes that in the Ukrainian humanities discourse, the notion of otherness is actively developed in the context of post-Soviet transformations, national self-determination, and multiculturalism. The works of Ukrainian scholars such as M. Popovych, V. Andrushchenko, A. Yermolenko, and V. Sukovata are analyzed, where the «Other» is interpreted as an ethical and sociocultural category crucial for intercultural harmony.

The article also explores the impact of Otherness studies on educational policy, including Western models of intercultural competence (such as those by D. Deardorff and D. DiBenedetto) and Ukrainian initiatives for incorporating the principles of otherness into educational content. It is emphasized that the humanization of the educational process through Otherness studies approaches promotes empathy, tolerance, and dialogue with representatives of other cultures.

A comparative analysis of Ukrainian and Western contexts of inshology reveals shared conceptual orientations (ethical attitude toward the other, openness to diversity) as well as specific national features. The conclusion highlights the relevance of Otherness studies as a tool for overcoming cultural barriers and creating an inclusive educational environment in the context of globalization.

Key words: Otherness studies, the Other, intercultural interaction, identity, intercultural competence, education, cultural diversity.

Стаття надійшла до редакції 4.05.2025
Отримано після доопрацювання 20.05.2025
Прийнято до друку 24.05.2025